

*Шульженко Ю. М.,**старший викладач кафедри перекладу**факультету права, гуманітарних та соціальних наук**Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ МЕТОНІМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ У РОМАНІ МАРКУСА ЗУЗАКА «КРАДІЙКА КНИЖОК»

Анотація. Стаття присвячена когнітивно-дискурсивному аналізу метонімічних моделей, які використовуються в романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок». Метою дослідження є виявлення та інтерпретація метонімічних моделей, що сприяють структуризації дискурсу та формуванню основних тематичних ідей твору. Здійснено аналіз когнітивних моделей метонімічних перенесень у тексті роману, за допомогою яких автор структурує дійсність, а також – дискурсивних функцій метонімії в тексті, таких як економія мовних засобів, конкретизація, створення конотацій, евфемізм, створення вертикального контексту та встановлення зв'язків між частинами роману.

Методологічну основу дослідження становлять принципи когнітивної лінгвістики та дискурсивного аналізу, що дозволяє виявити, як метонімія відображає ментальну картину світу персонажів, а також як вона впливає на сприйняття тексту читачами. Здійснено детальний аналіз тексту з акцентом на визначенні ключових метонімічних моделей, що відіграють роль у розвитку сюжету та формуванні образів.

У результаті дослідження виявлено, що метонімія у романі Маркуса Зузака не лише виконує роль стилістичного засобу, але й є важливим когнітивним механізмом, що допомагає читачеві глибше зрозуміти психологічні та емоційні стани героїв, зміщуючи фокус сприйняття, узагальнюючи чи конкретизуючи значення. Зроблено висновок, що метонімічні моделі сприяють посиленню символічного навантаження тексту, додаючи багатозначності його інтерпретації.

Запропонований підхід дозволяє розкрити нові аспекти взаємодії мови та мислення в художньому творі. Отримані результати можуть бути корисними для подальших досліджень художнього тексту з позицій когнітивно-дискурсивного підходу.

Ключові слова: метонімія, когнітивний механізм, дискурсивний механізм, художній текст, англомова література.

Постановка проблеми в загальному вигляді Метонімія є одним із ключових прийомів у художньому тексті, і її когнітивні та дискурсивні аспекти відіграють важливу роль у створенні глибинних значень і впливу на читача. Як когнітивний механізм метонімія базується на здатності нашого мозку встановлювати асоціативні зв'язки між різними елементами реальності та скорочувати складні концепти. Як дискурсивний механізм метонімія функціонує як частина ширшої комунікативної стратегії, створюючи зв'язки між різними частинами тексту, встановлюючи тематичну цілісність або підкреслюючи важливі деталі. Метонімія може також впливати на інтерпретацію тексту читачем, спрямовуючи його увагу на певні аспекти чи контексти, і є потужним інструментом у руках автора, який

дозволяє не тільки передати певні смисли, але й формувати сприйняття читача, створюючи глибокі й багатогранні образи в художньому тексті.

Аналіз останніх публікацій. Метонімія є багатогранним феноменом, який досліджується у сучасній науці як інструмент мовної креативності з різних аспектів – когнітивного, дискурсивного, лінгвістичного та перекладацького, що підтверджує важливість метонімії та її роль у формуванні та передачі значень у різних типах дискурсу. Класичною є праця Дж. Лакоффа і М. Джонсона «Metaphors We Live By» (1980) [1], у якій метонімія розглядається як один із основних когнітивних механізмів, що впливає на наше сприйняття світу та структуру мислення, підкреслюючи, що метонімія, як і метафора, є невід'ємною частиною людського мислення і мови. J. Littlemore у монографії «Metonymy: Hidden Shortcuts in Language, Thought and Communication» (2015) [2] розглядає метонімію як «приховані скорочення» в мові, які дозволяють ефективніше передавати думки. Radden G. і Kövecses Z. [3] у статті «Towards a Theory of Metonymy» (1999) пропонують детальну типологію для аналізу метонімії в різних мовних контекстах. Ch. Denroche (2015) серед багатьох теоретичних питань досліджує, зокрема і роль, яку метонімія відіграє у структурованні художнього тексту [4]. Вітчизняні дослідники (О. Селіванова, О. Гапченко, І. Качур, І. Трубенко, Ю. Артеменко) [5; 5; 7; 8; 9; 10] розглядають метонімію як важливий когнітивний механізм, що дозволяє передавати складні концепти через асоціації між об'єктами та їх характеристиками. Дослідники відзначають її значну роль у створенні мовної асиметрії, впливі на читача, а також у поглибленні символізму та багатозначності в текстах. Аналіз метонімії проводиться на матеріалах публіцистики, кінокритики та художньої прози.

Мета статті – аналіз когнітивних та дискурсивних аспектів метонімічних моделей у романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок» з метою виявлення їх ролі у створенні смислових та емоційних шарів тексту, а також їх впливу на сприйняття твору читачем. На нашу думку, таке дослідження є актуальним, оскільки метонімія як когнітивний і дискурсивний інструмент відіграє ключову роль у побудові складних наративних структур і в передачі глибоких концептуальних значень у романі, автор часто застосовує метонімію для створення сильних образів, наприклад, використання книжок як символів опору, пам'яті та сили слова, передаючи складні концепти, пов'язані з людською природою, війною та виживанням, що робить його особливо цікавим для лінгвістичного аналізу, що дозволить краще зрозуміти, як автор використовує мовні засоби для створення емоційного впливу та багатозначності у тексті.

Виклад основного матеріалу. Сучасні лінгвістика та літературознавство далекі від того, щоб розглядати метонімію лише

як стилістичний чи риторичний прийом і звужувати потрактовування метонімії до засобу вторинної номінації, в основі якого лежить перенесення за суміжністю. Нове тлумачення метонімії (як і метафора) отримали у когнітивній лінгвістиці. Найвідомішою теорією, що переосмислила концептуальну сутність метафори та метонімії, стала теорія Дж. Лакофа та М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо» (1980 р.) [1]. Як вважають сучасні дослідники, в основі метонімії лежать не лише власне мовні явища: їхнім підґрунтям є наявність зв'язків між категоріями й поняттями в мисленні людини [6]. Метонімія не лише збагачує мову художнього тексту, але й допомагає глибше розкрити характер персонажів, тематику твору та створити більш інтимний зв'язок між текстом і читачем, створюючи окрім горизонтального, ще й вертикальний контекст [10; 4; 9].

Причина, чому нам потрібна метонімія [3] полягає в тому, що неможливо вкласти всі аспекти нашого цільового задуму в мову, якою ми користуємося. Іншими словами, мова завжди «недоговорює» певні сенси, оскільки не може виразити все, що має відношення до її інтерпретації. Останні дослідження показали, що метонімія є не менш значущою, ніж метафора, і відіграє важливу роль у мові, мисленні, комунікації та культурі [6]. Метонімія є водночас і інструментом для розуміння структури людської свідомості, і важливим засобом вивчення понятійної системи людини. Метонімічні процеси є фундаментальними у багатьох контекстах [4].

Метонімія, яка розглядається Дж. Лакофом та М. Джонсоном як засіб заміни одного об'єкта іншим або його частиною, на думку вченого не є лише поетичним чи риторичним засобом, а натомість активно функціонує у культурній свідомості мовця та дозволяє зосередитись на певних аспектах і характеристиках особи, яку названо метонімічно [1, с. 65]. За концепцією вченого як метафору, так і метонімію, не варто розглядати як сукупність випадкових і довільних контекстів вживання. Метонімічні концепти також організовані системно. [ibid] Метонімічні концепти дозволяють осмислювати певну сутність у межах її зв'язків з іншими сутностями. Основа метонімічних концептів, як вважають вчені, є більш очевидною, ніж метафоричних, оскільки метонімія зазвичай містить явні вказівки на фізичні чи причинні асоціації [ibid]. О. Селіванова називає метонімію найпродуктивнішим креативним засобом збагачення мови, виявом мовної економії, семіотичною закономірністю, що виявляється в перенесенні позначень одного компонента події на інший, імені класу об'єктів на об'єкт цього класу, позначення частини на ціле й цілого на частину за суміжністю в межах однієї ситуації [5].

Метонімія широко зустрічається у сучасній англійськомовній літературі, оскільки дозволяє авторам ефективно передавати глибокі ідеї, емоції та соціальні контексти через символічні об'єкти, місця або дії. Роман М. Зузака «Крадійка книжок» у цьому сенсі є показовим, численні метонімії надають тексту емоційної глибини, створюють яскраві образи та допомагають передати складні ідеї: книга як символ знання, опору і порятунку, слово як засіб впливу чи пропаганди тощо, навіть назва роману є метонімічною – автор називає головну героїню, Лізель Мемінгер, за родом її своєрідного хобі, таким чином, даючи їй влучну характеристику.

Узагальнюючи теоретичні аспекти теорії метонімії, О. Селіванова [6] виділяє такі її типи: власне лексичну, конструктивно зв'язану й ситуаційно зумовлену (ідентифікаційну). Перша

є усталеною в мові метонімією, друга виникає на базі словосполуки чи речення у певній еліптичній конструкції, третя ідентифікує конкретний предмет чи особу із суміжним предметом у певній ситуації мовлення.

Прикладом усталеної метонімії у романі М. Зузака є *in the war, the Great War*, що означають участь у військових діях, подія (війна) уявляється, як місце, і люди перебувають у цьому місці.

Наприклад, у романі, маємо підстави вважати метонімію *brownshirts/brownshirt* вже усталеною у мові метонімією, оскільки парамілітарні штурмові формування Німецької нацистської партії прийнято називати саме за кольором їх уніформи, хоча починалася така метонімія як ситуаційно зумовлена (ідентифікаційна): *On the other side, beyond the blurry heat, it was possible to see the brownshirts and swastikas joining hands.* (Zusak, 2006).

Суто вже ідентифікаційною є, наприклад, метонімія *A bathrobe answered the door.* (Zusak, 2006) Дружина мера Молькінга асоціюється у Лізель саме з халатом – звичним домашнім одягом – у якому вона ніби намагається відгородитися, заховатися від оточуючого світу.

У реченні *From the floor, she turned and looked up at the bathrobed woman and made an inquiry* маємо справу з конструктивно зв'язаною метонімією – еліптичною конструкцією, виникає, вочевидь на основі висловлювання типу *A woman who was wearing a bathrobe*, і дозволяє автору не лише застосувати принцип мовної економії, а і дати образну характеристику персонажа, іще раз підкресливши безликість дружини мера.

As she was about to ask for the washing, the mayor's wife gave her a final look of bathrobed sorrow. (Zusak, 2006) – Навіть емоції у фрау Герман безликі, вона стає «сумним халатом», а не власне людиною, здатною на якісь прояви емоцій.

Як зазначає О. Селіванова, підґрунтям метонімії служить наявність зв'язків між категоріями й поняттями в мисленні людини. Результатом метонімії може бути специфікація значення, його упредметнення й конкретизація чи генералізація [6, с. 346]. Приклади, що демонструють це твердження, наводяться нижче.

Типи метонімії виокремлюються за різними параметрами, проте у руслі саме когнітивістики класичною стала типологія метонімії за способом суміжності. Так, Дж. Лакоф та М. Джонсон виділяють наступні когнітивні метонімічні моделі: ЧАСТИНА замість ЦІЛОГО, ВИРОБНИК для ПРОДУКТУ, ОБ'ЄКТ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ замість КОРИСТУВАЧА, КОНТРОЛЕР замість КОНТРОЛЬОВАНОГО, ІНСТИТУЦІЯ замість ВІДПОВІДАЛЬНИХ ОСІБ, МІСЦЕ замість ІНСТИТУЦІЇ та МІСЦЕ замість ПОДІЇ [1].

Таксономія, запропонована Radden G. і Kövecses Z. [3] та проаналізована J. Littlemore [2] у реальному дискурсі, є ієрархічною та більш деталізованою. Вони поділяють типи метонімії на дві загальні категорії: ціле та частина та частина та частина. Кожна з цих категорій містить певну кількість (шість та десять відповідно) ідеалізованих когнітивних моделей (далі – ІКМ), які, у свою чергу, породжують ще більше метонімічних взаємозв'язків.

У нашому дослідженні ми цілком підтримуємо думку J. Littlemore про те, що часом такі типології метонімії ілюструються штучними прикладами, допомагаючи дослідникам вивчати допомагають дослідникам вивчати універсальну/мовно-специфічну природу метонімії, проте автори цих таксоно-

мій мало що говорять про оціночні чи прагматичні функції перелічених ними типів метонімії, які вони перераховують [2, с. 19–20]. Тож, на нашу думку, важливим у світлі сказаного є аналіз реального мовного контексту, у тому числі, і художнього дискурсу, це дозволить побачити, як метонімія функціонує, які когнітивні моделі є продуктивними, і як вона впливає на інтерпретацію тексту та розуміння задуму автора.

У межах когнітивної метонімічної моделі ЧАСТИНА – ЦІЛЕ і ЦІЛЕ – ЧАСТИНА, коли частина чогось означає ціле, або ситуації, коли ціле використовується для позначення його Radden G. і Kövecses Z. [3] ідентифікують шість ІКМ у цій всеосяжній категорії, що, у свою чергу, породжує двадцять один тип метонімії. У тексті роману М. Зузака можемо виділити наступні з них:

1) фізичні сутності (де одна частина сутності може представляти ціле або навпаки), або, за Дж. Лакофом та М. Джонсоном, THE PART FOR THE WHOLE (ЧАСТИНА ЗАМІСТЬ ЦІЛОГО), наприклад, це номінація людини як частини її тіла: ЛЮДИНА – ЧАСТИНА ЇЇ ТІЛА: ... *when Liesel stepped forward to show her hands, Ludwig Schmeiكل was all over them, rusting by the moment.* (Zusak, 2006). *Next to them, the long legs of Arthur Berg stood watching in amusement.* (Zusak, 2006). *The abhorrence on his cheeks was growing thicker by the moment. His skin widened.* (Zusak, 2006).

J. Littlemore зазначає, що метонімії на основі домену «частина тіла» можуть звучати дошкульно чи образливо, оскільки люди майже буквально зведені до зображення їхніх рук, голів і ніг, яке, за визначенням, часто є принизливим і дегуманізуючим [2], що, у свою чергу, призводить до специфікації та конкретизації значення [6];

2) шкали (де кінець шкали можна використовувати для позначення всієї шкали): *People lined the streets as the youth of Germany marched toward the town hall and the square.* (Zusak, 2006). Таке узагальнення підкреслює колективну ідентичність і відчуття єдності серед молоді, посилюючи відчуття масштабності події і водночас акцентуючи залученні молоді до нацистської ідеології, показує, як молодь стала частиною режиму. З іншого боку, молодь Німеччини стає символом усієї країни, незалежно від віку;

3) склад (коли, наприклад, матеріал, з якого виготовлений об'єкт, може використовуватися для позначення самого об'єкта): *The platform would be long and uncomfortable – a slice of cold cement.* (Zusak, 2006). Такий прийом передає відчуття дискомфорту, яке асоціюється з тривалим перебуванням на платформі. Холодне цементне покриття символізує не тільки фізичний холод, але й емоційну байдужість, створюючи образ місця, де людина почувається неприємно або самотньо;

4) події (коли частина події може означати цілу подію): *There were two more bed-wetting occurrences* – про нічні кошмари головної героїні, що щоразу призводили до низки подій, і мокре ліжко – одна з них. Littlemore зауважує, що таку характеристику метонімії іноді важко відрізнити від метафори, проте у нашому дослідженні ми схильні вважати цей приклад саме метонімією, оскільки, на нашу думку, метонімія у даному випадку ґрунтується на конкретній і більш приземленій події, виконуючи функцію евфемізму, непрямо описуючи ситуацію, допомагає уникнути неприємних або незручних деталей і знизити емоційне напруження;

5) приналежність до категорії (де один член категорії може бути використаний для представлення категорії в цілому) – такі метонімії є синекдохами, її різновидом. Синекдоха заснована на

кількісному зіставленні предметів та явищ (вживання однини у значенні множини і, навпаки, визначеного числа замість невизначеного, видового поняття замість родового і т. п.): Така когнітивна модель може бути реалізована як перенесення значення ЦІЛОГО на його ЧАСТИНУ і широко використовується автором: *Molching, like the rest of Germany, was in the grip of preparing for Hitler's birthday.* (Zusak, 2006). Таким чином автор підкреслює, що вся Німеччина перебуває під впливом ідеології та політики нацистського режиму, зокрема підготовки до святкування дня народження Гітлера.

Класичною та конвенціональною є когнітивна модель метонімічного перенесення НАЗВА КРАЇНИ (НАЦІОНАЛЬНОСТІ) – ЛЮДИНА. Такі типи метонімічних зв'язків сприяють генералізації значення [6]. У тексті твору така метонімія несе додаткове емотивне навантаження, додаючи гостроти описуваним подіям, поєднуючись з риторичними питаннями: *She heard his stomach growl – and he was giving people bread. Was this Germany? Was this Nazi Germany?* (Zusak, 2006). М. Зузак ставить під питання моральні ідеали країни, де такі жорстокі умови примушують людей до голоду, але де, попри все, зберігаються прояви людяності.

Автор поєднує читача з жертвами, підкреслюючи, що вони не були просто чужинцями або представниками інших груп, а могли б бути самими читачами або їх близькими, підкреслюючи ключові теми книги – людяність, моральність, ідентичність і універсальність страждання: *They were French, they were Jews, and they were you.* (Zusak, 2006);

6) властивості категорій (коли основна властивість категорії може бути використана для позначення категорії в цілому). Такий прийом акцентує увагу читача на найдрібніших деталях, що можуть мати велике значення в момент смерті, створюючи зворушливий образ:

He placed the smiling teddy bear cautiously onto the pilot's shoulder. The tip of its ear touched his throat. The dying man breathed it in. (Zusak, 2006).

У метоніміях, утворених за принципом ЧАСТИНА на позначення ЧАСТИНИ щось використовується для позначення поняття, з яким воно просто пов'язане. У цій категорії Radden G. і Kövecses Z. [3] виділяють десять ІКМ, які породжують сорок три типи метонімічних зв'язків.

Аналіз тексту показує, що для нашого дослідження релевантними є наступні:

1) причинно-наслідковий зв'язок (де, наприклад, конкретна причина може використовуватися для позначення її наслідку, або навпаки): *and use just a tiny portion of the washing and ironing money to mail it.* (Zusak, 2006). Тобто, конкретна діяльність (прання і прасування) використовується для позначення грошей, зароблених цією діяльністю. Іще один приклад: *a few wayward steps of forced running before the slow return to a malnourished walk* (Zusak, 2006) – про ходу людини, яка виглядає слабо або виснажено через недоїдання;

2) контроль (де контролером організації або групи людей може виступати сама організація або група людей), або, за Дж. Лакофом та М. Джонсоном, CONTROLLER FOR CONTROLLED (КОНТРОЛЮЮЧИЙ ЗАМІСТЬ КОНТРОЛЬОВАНОГО): *You're either for the Führer or against him – and I can see that you're against him.* (Zusak, 2006). Фюрер (Гітлер) отожднюється з нацистами та нацистською Німеччиною та навпаки: *Hitler takes Poland.* (Zusak, 2006);

3) місцезнаходження (коли, наприклад, місце може означати певну подію, яка там відбулася): *THE PLACE FOR THE EVENT (МІСЦЕ ЗАМІСТЬ ПОДІЇ): Stalingrad happened to my hand. (Zusak, 2006)*. Такий прийом концептуально об'єднує подію, місце та людей, що брали участь у єдине поняття, змінюючи фокус читачького сприйняття. Водночас можна стверджувати, що така метонімія відображає і причинно-наслідковий зв'язок, оскільки поранення є результатом участі у Сталінградській битві.

Або: *INSTITUTION FOR PEOPLE RESPONSIBLE (ІНСТИТУЦІЯ ЗАМІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНИХ ОСІБ): He waited for the Gestapo, the soldiers, the police – for anyone – to take him away, as he felt he deserved. (Zusak, 2006)*. Низка метонімії у цьому уривку підсилює відчуття страху і неминучості. Використання конкретних груп (*Gestapo, soldiers, police*) на позначення усієї репресивної системи дозволяє читачеві відчути масштаб загрози, яку відчуває персонаж, створюючи образ тотального контролю і репресій, де будь-хто з цих представників може виконати роль караючої руки режиму.

Емоційні стани персонажів у романі номінуються на основі подій, що їх викликають: *ПОДІЯ – МІСЦЕ ПОДІЇ та ЛЮДИНА – НАЗВА ПОВ'ЯЗАНОЇ З НЕЮ ПОДІЇ: And the girl goes on reading, for that's why she's there, and it feels good to be good for something in the aftermath of the snows of Stalingrad. (Zusak, 2006)*. Метонімія тут допомагає зобразити битву як подію, яка залишила глибокий слід у свідомості персонажів, особливо через її фізичні та емоційні наслідки, підкреслюючи масштаб трагедії та її вплив на людей. Це створює атмосферу суму і тяжкості, яка контрастує з відчуттям задоволення від того, що дівчина знаходить сенс у читанні (а саме любов до книги і Слова є одним із лейтмотивів роману);

4) дія (коли, наприклад, об'єкт, що використовується в дії, або спосіб, у який виконується дія, може бути використаний для позначення самої дії): *She was very close to the wooden spoons (Zusak, 2006)*. Замість детального опису покарання, автор використовує один предмет, щоб викликати в читача цілий спектр асоціацій та розуміння відносин між персонажами. Метонімія дозволяє автору коротко передати складні емоції та взаємодії, виконуючи функцію символічного представлення страху та покарання через простий, але значущий об'єкт – дерев'яну ложку. Це підкреслює емоційний і психологічний вплив, який цей предмет має на Лізель, і допомагає створити більш глибоке розуміння її досвіду в домі Розі Губерман;

5) назва діяльності використовується для позначення чогось пов'язаного з цією діяльністю.

Soon, they would both be in the war. One would be making bullets. The other would be shooting them. (Zusak, 2006) Через такі метонімію М. Зузак виражає відповідні ролі людей у військових діях. Старша дочка Губерманів, яка виготовляє кулі, метонімічно представляє всю індустрію виробництва зброї. Син, використовуючи ці набойки, є безпосереднім учасником війни, солдатом. У цих випадках метонімії допомагають передати складніші концепції через більш конкретні і зрозумілі дії або об'єкти;

6) перцепція (коли реальний об'єкт може бути використаний для позначення емоційного або фізичного досвіду людини щодо цього об'єкта: *The silver in his eyes, however, wasn't warm, like Papa's – they'd been Fuhrered. (Zusak, 2006)*. М. Зузак показує, як нацистська ідеологія могла «заморозити» людяність

у людині, перетворюючи її на холодного і безжалісного виконавця. метонімічний епітет *Fuhrered* підкреслює, що цей процес був результатом впливу нацистської пропаганди, режим змінив людей, знищивши їхні колишні моральні якості;

7) частина позначається іншою частиною: *And I don't have those skull-like facial features you seem to enjoy pinning on me from a distance. (Zusak, 2006) Their eyes were enormous in their starving skulls. (Zusak, 2006)* Як бачимо, М. Зузак досить часто використовує для опису фізичного стану персонажів метонімічні зв'язки на основі вихідного домену SKULL (ЧЕРЕП), що створює додаткову асоціацію з постійною присутністю смерті у житті героїв, до того ж саме Смерть є одним із головних образів роману, здійснює незримий супровід усіх персонажів;

8) виробник (коли, наприклад, виробник об'єкта може бути використаний для репрезентації самого об'єкта), Дж. Лакофф та М. Джонсон визначають таку модель як PRODUCER FOR PRODUCT (ВИРОБНИК ЗАМІСТЬ ПРОДУКЦІЇ): *he walked down Munich Street, holding the pages of the Führer. (Zusak, 2006)* Метонімія в цьому випадку не лише створює образ, а й додає глибший рівень значення, підкреслюючи ідеологічний контекст і потенційний вплив на читача, переносючи його увагу на джерело влади та ідеологію, що представляє книга;

9) власність (коли об'єкт представляє особу, яка володіє цим об'єктом), або, за Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, OBJECT USED FOR USER (ОБ'ЄКТ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ЗАМІСТЬ КОРИСТУВАЧА): *Papa was an accordion! (Zusak, 2006)* Простий, але багатозначний образ додає глибини розумінню характеру Ганса Губермана-старшого, дозволяючи читачу інтуїтивно зрозуміти його характер або емоційний стан.

Отже, як бачимо, у художньому тексті метонімія – не лише засіб вторинної номінації, нехай і образної, вона виконує ще й текстові та дискурсивні функції [9]. Метонімія *bathrobe* створює вертикальний контекст, виконуючи наскрізну текстоорганізуючу, символотвірну та експресивну функцію. До таких же метонімії можна віднести і метонімії на основі словосполучення *brown shirt* чи іменника *uniform* – метонімії побудовані на основі когнітивної моделі ЛЮДИНА – ОДЯГ найчастіше вживаються у тексті роману М. Зузака на позначення нацистів, або людей, дотичних до влади (дружина мера) що відзначають й інші дослідники [10], і це є не випадковістю, а нарочитою закономірністю – нацисти – сіра (коричнева) маса, що не мислить: *Their uniforms walked upright and their black boots further polluted the snow. Their faces were fixed ahead in concentration. (Zusak, 2006)*. Подібні метонімії, де людина отожднюється з одягом, є одними з найчисленніших у тексті, маючи деперсоналізуючий ефект [2] і, отже, передають тонкі (часто негативні) оцінки людей, про яких йдеться, знеособлюючи їх, підкреслюючи відсутність індивідуальності або людяності в солдатах, роблячи акцент на їхній ролі як представників армії або режиму, а не як окремих людей: *Pass auf, Kind, "a uniform said to her at one point. "Look out, child," as he shoveled some more ash onto a car. (Zusak, 2006)*.

На нашу думку, у тексті роману М. Зузака повністю виконуються умови, визначені дослідницею І.Трубенко [9] щодо смислотворчої функції метонімії: вони є багаторазово повторюваними, залучають додатковий вертикальний контекст (нацистська Німеччина), взаємодіють з іншими тропами чи фігурами. Реалізацію останньої умови можна бачити у наступних фрагментах: *A bathrobe answered the door. Inside it, a woman*

with startled eyes, hair like fluff, and the posture of defeat stood in front of her. (Zusak, 2006). Наведений уривок починається із синекдохи, що будується за когнітивною моделлю ЛЮДИНА – ПРЕДМЕТ ЇЇ ОДЯГУ, і виконує роль влучної характеристики персонажа, у поєднанні із метафорою *posture of defeat*, що також виконує і метонімічну функцію, викликаючи асоціацію з опущеними плечима, нахиленою головою тощо, та порівнянням *hair like fluff*. Ще один приклад: *A balding brownshirt wasted no time in walking over and telling him to cut it out. (Zusak, 2006)*. Суб'єкт дії (людина) замінений на частину його одягу (коричнева сорочка) і характерну рису зовнішності (лищина).

Метонімія практично не трансформується в порівняння, зате здатна створювати дивовижні за влучністю метонімічні епітети на основі асоціації між предметом і одним з його властивостей або ознак, наприклад: *Mustached and black-suited, the man spoke. (Zusak, 2006)*. *The man, in comparison, was the color of bone. Skeleton-colored skin. (Zusak, 2006)* ...looking at the skull-colored part in his hair (Zusak, 2006)

Як бачимо, метонімія дозволяє встановити зв'язок між об'єктами та їх характеристиками або функціями, використовуючи асоціації, які природно виникають у свідомості людей, стисло й ефективно передаючи суттєву інформацію про об'єкт.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Через метонімію Маркус Зузак створює багатшаровий текст, в якому кожне слово, образ або символ має глибше значення, що виходить за межі буквального. Це дозволяє читачам зануритися в емоційний і символічний світ роману, розкриваючи його теми та ідеї на різних рівнях сприйняття. Поєднання методів лінгвокогнітивного та дискурсивного аналізу дозволило виділити наступні метонімічні моделі у тексті роману: ЧАСТИНА – ЦІЛЕ, ЦІЛЕ – ЧАСТИНА та ЧАСТИНА – ЧАСТИНА та проаналізувати їх функціональне навантаження. Складні та розгалужені метонімічні зв'язки у межах цих моделей дозволяють автору давати влучну характеристику персонажам чи подіям, номінуючи, наприклад, людей як частини тіла чи предмети одягу, даючи їм оцінку, створюючи атмосферу загрози, знеособлюючи чи дегуманізуючи їх; події через предмети чи місце, з ними пов'язані тощо, зміщуючи фокус сприйняття, об'єднуючи різні концепції в єдине ціле, генералізуючи чи конкретизуючи значення. На нашу думку, такі наукові розвідки є перспективними, оскільки дозволяють дослідити, як метонімічні моделі відображають соціальні та культурні контексти епохи, створюючи багатшарові значення та сприяючи глибшому розумінню тексту.

Література:

1. Lakoff G., and Johnson M. *Metaphors we live by*. University of Chicago press, 2008. 245 p.
2. Littlemore J. *Metonymy: Hidden Shortcuts in Language, Thought and Communication*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015. Pp. 370.
3. Radden G., Kövecses Z. *Towards a Theory of Metonymy*. Panther K.-U., Radden G. (eds.). *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1999. P. 17–19.
4. Denroche, Ch. *Metonymy and language: A new theory of linguistic processing*. Routledge, 2014. 219 p.

5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
6. Гапченко О. Когнітивні аспекти метонімії. *Українське мовознавство*. 2016. №1(46). С. 53–65.
7. Качур І. В. Метонімія у публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний і дискурсивний аспекти (на матеріалі британської кінокритики): дис. ... канд. філол. наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. Київський національний лінгвістичний університет – Запорізький національний університет, Київ – Запоріжжя, 2020. 235 с.
8. Качур І. В. Предметні метонімічні концептуальні моделі у британській кінорецензії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. №31. С. 46–50.
9. Трубенко І. А. Функціональні особливості метонімії в художній прозі англійського модернізму. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 5 (77). Філологічні науки. 2014. С. 215–219.
10. Артеменко Ю. Відтворення ідіостилю Маркуса Зузака в українському перекладі роману «The Book Thief». *Південний архів. Філологічні науки*, 2018, № 73. С. 180–186.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Zusak M. *The book thief*. New-York: Alfred A. Knopf, 2006. 584 p.

Shulzhenko Yu. Cognitive and discourse analysis of metonymic models in “The Book Thief” by Markus Zusak

Summary. The article is devoted to the cognitive-discursive analysis of metonymic models used in the novel “The Book Thief” by Markus Zusak. The aim of the study is to identify and interpret the metonymic models that contribute to the structuring of discourse and the formation of the main thematic ideas of the novel. The article analyses the cognitive models of metonymic transfers in the text of the novel, with the help of which the author structures reality, as well as the discursive functions of metonymy in the text, such as economy of language, concretisation, creation of connotations, euphemism, creation of a vertical context and establishment of links between parts of the novel.

The methodological basis of the study is based on the principles of cognitive linguistics and discourse analysis, which allows us to identify how metonymy reflects the mental picture of the characters' world and how it affects the readers' perception of the text. A detailed analysis of the text is carried out with an emphasis on identifying the key metonymic models that play a role in the development of the plot and the formation of images.

The study reveals that metonymy in the novel by Markus Zusak not only serves as a stylistic tool, but is also an important cognitive mechanism that helps the reader to understand the psychological and emotional states of the characters more deeply, shifting the focus of perception, generalising or specifying the meaning. It is concluded that metonymic models contribute to enhancing the symbolic load of the text, adding to the multilayered nature of its interpretation.

The proposed approach allows us to reveal new aspects of the interaction between language and thinking in a work of fiction. The obtained results may be useful for further studies of a literary text from the standpoint of the cognitive-discursive approach.

Key words: metonymy, cognitive mechanism, discursive mechanism, literary text, English-language literature.